

Leto

Jesen

Jeseni zemlja trudna omahne in tudi soncu se pozna, da se je utrudilo. Veliko moči je izdalo, ko je poleti pripakalo, da je žito dozorelo. Zdaj ne more več tako zgodaj vstajati in tako pozno zahajati. Ali vendar, vsega še ni opravilo in še mora napenjati moči. Žito je že v kaščah, krompir in koruza sta večji del pospravljena, toda po sadovnjakih morajo dozoreti slive, breskve in jabolka in orehi, na polju pa še ajda, zelje mora napraviti trde glave, repa za nas in pesa za živino še ni dovolj debela, a po goricah mora dozoreti grozdje. Sonce to vidi in daje iz sebe poslednje moči.

Ne more več tako pregreti zemlje, da bi bile noči tople kakor poleti, ali ko popije jutrnjo jesensko meglo, sije svetlo in zlato kakor spomladi. Bele cerkve so bleste po hribih, zrak je čist, na daleč razločimo drevje po hribih in grape po gorah, preko neba gre pa dolga čeda drobnih, lahkih oblačkov. To so bele ovčice svetega Izidorja, ki jih svetnik žene na nebeško pašo.

Opoldne je včasih še vroče, da se potimo, ali proti večeru zaveje kmalu hlad in ko sonce zaide, začno iz vode vstajati megle, ki se kakor mleko počasi razlivajo po travnikih, kjer je po drugi košnji vzcvetel podlessek. Večerno zvonjenje zveni tenko, žvižg vlaka slišimo na veliko daljavo in deževne dni smo zadovoljni, če smo lahko pod streho. V jasnih nočeh se nam prikaže spet rimska cesta, ki se nad nami pne od enega kraja neba do drugega. Jezus in Marija se sprehajata po nji ter se pogovarjata. In tako lepe in visoke so njune besede, da bi človek umrl, če bi jih slišal, ker bi za živa tolike lepote in modrosti ne prenesel.

Jeseni dobe travnik; smaragdno zeleno barvo. Tudi ozimina je vse lepša kakor jarfina, drevje pa ni več tako lepo zeleno. Lastovke se zbirajo in se urijo v letanju, da bodo z drugimi pti-

camii vred odletele na jug, a pastirji kurijo ter pečejo krompir, repo ali kostonj, če ga imajo.

Lepa jesen je velik blagoslov. Če je poleti drugo žito kaj umanjalo, je pa v lepi jeseni več prosa in ajde, da so vsaj žganci in kaša v skledi, če je kruha bolj pičlo. Seveda, če v mokrem letu še za koruzo in proso ni pravega vremana, če ajdo zgodnja slana popari, če krompir gnije in če se zelje, repa in pesa nečejo debeliti, je na kmetih bridka skrb za živež.

V dobrem letu vsaj te skrbi ni. Kmet je vesel, da ni delal zastonj, čeprav noben pridelek nima prave cene in gospodar zato težko plačuje davke in težko oblači in obuva družino. V dobri letini si na jesen vendar z lahkim srcem privošči malo več dobrot in veselja. Sicer so bili morda res štruklji v skledi ko so bili kosci, ženjice ali mlatiči pri hiši, ali tedaj so morali ljudje dobro jesti, da so ostali za težko delo pri moči. Veseljačiti kosci, ženjice in mlatiči niso utegnili. Kadar pa jeseni proso manejo, je čisto drugače.

Sredi poda je zložena visoka kopica prosenih snopov, ob stenah so pa pripravljeni drogi. Menci se zanje drže in po dva in dva skupaj maneta pod nogami prosen snop. Kopica se niža, kup prosa v kotu je čimdalje višji, vesele šale mencev pa toliko bolj glasne, kolikor bolj gre delo h kraju. Ponekod skrijejo baba v kopice. Baba je dobro povezan snop, v katerem so orehi in kohlji. Kdor jo najde, jo hitro vzame in hoče imeti vse sam. A drugi mu je ne privošči in veselo se jamejo puliti zanjo dokler ne dobi vsak nekaj.

Ko je kopica ométa, čaka mence že poln jerbas dobrih stvari in tudi pijače ne manjka, če je sadje dobro obro-dilo ali če trta lepo kaže. Prav tedaj se prikaže tudi godec na pod. Ni pomagal kopice zložiti, ne prosa meti, pa mu vendar dado jesti in piti. Že vedo čemu. In res, čim je jerbas pospravljen, začne godec raztezati svoj meh, po pometenem podu se pa zavrtijo fantje in dekleta.

Na nobeni mestni veselici ni tako lepo kakor po kopici na podu!

Godec je priden in plesalci tudi. Saj je to poť živež in veselje edino plačilo za delo, zakaj denarja menci ne dobe nič. In tako plešejo, dokler se ne pride gospodinja ali stara mati kregat, da je že dovolj in naj se spravijo spat. Sicer ugovarjajo, da zdaj ni take sile

Kraji, ki nimajo goric, se pa norčujejo iz viničarjev, da se bodo spet bahali, kako dobro vino so pridelali. Kadar je namreč vino kislo, nikoli ne rečejo, da so ga sami pridelali. Takrat pravijo: Takšno moramo piti, kakoršno nam je Bog dal.

za spanec kakor poleti, ko je bilo treba dan za dnem tako zgodaj pred soncem vstajati ali slednjič vendarle ubogajo. Saj vedo, pri katerem sosedu bo drevi spet kopica in koliko jih bo še, preden bo vse proso v vasi v kaščah.

Od sile veselo je tudi na trgatvi. Hudo je bilo trpljenje v goricah, koliko je bilo prekopavanja, koliko je bilo treba gnoja na plečih znositi, ali zdaj, ko je trsje polno, niso brente z grozdem nič težke. Stara kapljica tekne in poživi človeka, ki ve, da bo nova še boljša in da jo bo obilo. Bog v znamenju na križpoti pred vinogradi je ovenčan s klasjem in grozdem, in svetemu Urbanu v zidani kapelici gre velika čast in hvala da je tako lepo varoval trto.

Jesensko polje je drugačno kakor poletno. Žitnega morja, v katerem se nam je zdelo, da je vse polje ena sama njiva, ni več. Zdaj je vsaka njiva drugačna. Nekatere pospravljene njive so že preorane in posejane z ozimino ki pa še ni vzknila. Te so črne, rjave in rdečkaste, kakršna je pač zemlja. Vmes so njive z obranimi koruznimi stebli ali z rdečkasto črnika-sto ajdo, tu z zeljem, tam s korenjem, peso ali repo.

V gozdu rumeni visoka praprot, z divjo trto obrasla uta na farovškem vrtu je vsa rdeča, pod napušči hiš pa pozorevajo v jesenskem soncu v kito spleteni in obešeni stroki koruze.

Zlata je jesen zaradi sadu, ki nam ga prinese, in zlata zaradi barv, ki se vanje zavija. Po brezah nad mladimi,

košatimi borovci se svetijo orumeneli listi kakor cekini, iz gostega vrsja, ki je nekaj prej še lilasto cvetelo, pa mole šopi dolge, trde, porumenele trave, kakor bi goreli zlati ognji. Trudna je zemlja, ali smehlja se, ko vidi, da je vse bogato obrodilo, in z živimi barvami odganja žalost, ki se nas loteva, ker sonce umira.

Zdaj pospravljajo s polja pridelek za pridelkom in vedno več njiv je praznih. Ajdo so že poželi in ostala so le rdečkasta strnišča. Tu so pobrali iz zemlje pozni krompir, tam so populili korenje ter ga zložili ob kraju v skladownico, da ga bodo potem odpeljali. Pod tepkami je trava nastlana s črnim tepkovim listjem in kozelci, ki so bili poleti tako polni, so zdaj prazni. Samo fižol visi v njih. Prosa ne obešajo v kozelce, ker ga precej zloče v kopice, ajdo pa tudi kmalu ven pobero. Se rada osiplje in je zato ne mlatijo tako kakor drugo žito. Na podu otepljejo snope ob poveznjene koše in Gorenjci pravijo, da jo košájo. Skoro prazne snope pa slednjič še premlatijo, tako, da je ajdov snop dvakrat revež. Zato pravijo ljudje, kadar komu hudo zagroze: Tako te bom premlatil kakor ajdov snop!

Tudi fižol mlatijo, če ga imajo kaj več in če ga ne luščijo v hiši. Pa za fižol se ne mudi. Lahko počaka, razen če je sila za denar in bi ga radi brž prodali. Tudi za koruzo se ne mudi. Ta se mora dolgo v strokih sušiti in jo bodo šele pozimi robkali.

Pač pa tedaj terejo lan, kjer so ga pridelali. Še pred malo mašo so ga jeli goditi, to se pravi, v redéh so ga razpolagali po travi, da ga je rosa močila. Preden ga oterejo, ga godijo še v posebnih pečeh, ki jih imajo na prostem, in segretega jemljejo terice k trlicam. Tisto, kar pri trenju odpade, imenujemo pazdérje ali ótre, ker je zdrto ali otrto. Otre so precej lesene, ali nekaj voljnějšíh vlaken je še vmes in lahko jih zvijemo v grobo vrv, da z njo kaj povežemo.

Tericam očitajo, da so hudo požrešne, kar je pa obrekovanje. Res je, rade jedó, ali čemu ne bi jedle, ko

delajo!/? Saj delo, ki ga kdo opravlja, ni tako lahko kakor delo, ki ga kdo samo gleda. In kdo ne bi jedel z veseljem, kadar je vsega dosti pri hiši.

Torej privoščimo tericam, kar jim že od nekdaj gre!

Po svetem Lukežu, ki je 18. oktobra, ostane razen zelja, kolikor ga niso že prej posekali, samo še repa in pesa na polju. Sonce je že čisto opešalo, ali za ta pridelek ni treba več posebne gorkote, ker pravijo, da se repa celo pod snegom še debeli. In res, kadar repo pulijo, je včasih že tako hladno, da si hodijo premrle roke gret k ognjem, na katerih sežigajo plevel. Tiste dni je že žalostno. Nizko vise jesenski oblaki, vrane lete čez polje, veter vali dim po tleh in mrzle kaplje nam bijejo lica in roke. Če imamo take jesenske dni delo zunaj ali pri kisanju repe in zelja, smo vsi premraženi in napol premočeni. Veseli smo, če se zvečer lahko pogrejemo pri ognjišču ali pri peči.

Dež in slana pomorita rože po vrtovih in le krizanteme, ki so namenjene za kras grobov na vernih duš dan, cveto zdaj. Njih listje je včasih že vse črno in opaljeno, ali cvet je kljub slanim in mrazu bel in svež. Čudna je ta roža, kakor beseda je, ki v najhujši stiski in žalosti požene najlepši cvet.

Verne duše imajo svoj dan po prazniku Vseh svetih. Ko smo toliko storili za svoje žive, očistimo in okrasimo še grobove svojih rajnih ter jih obiščemo. Na grobeh gore sveče in polno ljudi je na pokopališču, zakaj vsak ima kateriga svojih tam. Ta očeta, mater ali stare starše, drugi strica, teto, brata ali sestro, marsikdo pa tudi otroke.

Otroci imajo na pokopališču poseben oddelek. V tem koncu so sami majhni grobki in matere stoje pred njimi. Tam je pokopana tudi Ivjca, ki je bila poleti štirinajst dni tako bolna, da je prišel vsak dan zdravnik k njej. Pa ji ni mogel pomagati in ubožica je umrla. Njena mama je hudo jokala in očka je dolgo hodil ves žalosten. Zdaj ima Ivica spomenik. Vrh kamna sedi bel angelček, na kamnu je pa zapisano: NAŠA ZLATA IVICA. In potem je v kamen vklesan še dan, ko so

angelci iz nebes mami Ivico prinesli, in dan, ko so jo iz njenega naročja spet nazaj v nebesa vzeli.

Ko smo počastili grobove svojih ljudi in znancev, se ustavimo še pred velikim križem sredi pokopališča, da se s svečo in molitvijo spomnimo naših vojakov, ki so pokopani v daljnih tujih deželah. Tam se spomnimo tudi vseh, ki so pred nami živeli na naši zemlji. Teh je veliko, zakaj brez številca ljudi je že živelo po naših hribih in dolinah ter hodilo po potih, kjer hodimo zdaj mi. Če bi vstali pred našimi očmi, bi jih videli silno vojsko. In vsem tem smo dolžni čast in slavo, ker v življenju se niso trudili zgolj zase, ampak tudi za nas. Oni so krčili gozde in izorali njive, ki rode nam, oni so zgradili ceste in železnice, po katerih se vozimo, ustanovili tovarne, v katerih delamo, izumili stvari, ki nam lajšajo in lepšajo življenje, ter postavili hiše, v katerih prebivamo. Njih imena so pozabljena, njih spominki so razpadli, ali njih delo jih je preživelo. Mi smo njihovi dediči, ki uživamo bolj sadove njih dela kakor svojega, njih misel je ostala v nas in njih kri se še pretaka v naših žilah. Zato se hvaležno spominjamo vseh prednikov, čeprav jim ne vemo več ne imena ne groba.

Bog jim daj večni mir in večna luč naj jim svetil!

Po tem dnevu nam je živo na misli smrt, zakaj ne le ljudje, tudi smrt ima jeseni bogato žetev. V jasnem vremenu so borovci temnozeleni, bukve rdeče, hrasti krvavorjavi, topoli bledozlati, ali med to krasoto se nenehoma spreha smrt in pobira svoj delež. Ko zaveje mrzel veter, se listje na gosto

vsiplje na tla in gozd se naglo jasni. Na debelo je že listje na tleh, in ko hodimo po gozdnih kolovozih, brodimo po njem, da šumi. Breze in kostanji so se že prej obleteli in tudi z orehov je že odpadlo listje, ki je v prvih slanih porumenelo. Jelše in jeseni ob vodi pa ne porumene in ne pordeče nič. Njih listje se kar zvije in počrni, kakor bi bilo opaljeno, ter potem odpada. Lepo barvo ima pa razno grmovje, pod katerim cvete še kje kaka sirotna bela ali rumena rožica.

Kjer so ljudje premožni, praznujejo tedaj god svetega Martina, ki ima v oltarju škofovsko kapo in zlat plašč na sebi ter gosko pri nogah. Kjer je siromaščina, pa ljudje seveda ne morejo godov tako praznovati, kakor bi jih radi.

Po svetem Martinu je treba v suhem vremenu že pridno listje grabiti, da bo imela živina zadosti nastila. Pa tudi drva je treba že napravljati, zakaj jesen mineva, brglezi in sinice so se približali hišam, zemlja postaja suha in trda in včasih zrak že diši po snegu, ki je po planinah zapadel.

Tedaj mislijo bogatini v mestu na tople kožuhe, na vesele pojedine, na gledališče, na koncerte, plese in druge mestne zabave reveži pa strahoma na noči, ko strgane odeje ne morejo pregreti lačnih želodcev, in ko bolnik, ki je vso noč prekašljal, obupan čaka, kdaj posveti dan skozi ledene rože na oknu.

Dà, jesen je minila, mraz pritiska in po snegu diši! S trdo, neusmiljeno roko trka zima na duri in na srce.

(Nadaljevanje v januarski številki.)

Jesen

Oj, jesen, oj, jesen,
kako je tvoj dlh meglen ...
Poslednja astra, komaž razcvela,
gomil spokojnih zvezda nevesela,
se muči k luči,
tiha in bleda,
sonca ne bo več uzrla,
kot zgrbljena starka se vase seseda,
nocoj bo umrla.
Oj, jesen, oj, jesen,
kako je tvoj dih strupen ...

Marija Grošljeva